

Вознюк О.В. Модель особистості педагога // Нові технології навчання: Наук.-метод, зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2013. – Вип. 79. – С. 231-239.

УДК 371.2 (09)

*О.В.Вознюк, к.пед.н., доцент, докторант кафедри педагогіки,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

МОДЕЛЬ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

Модель личности педагога в соответствии с методологическим базисом рассматривается на трех методологических уровнях – общего, особенного и единичного. На уровне общего модель педагога реализуется в контексте общей теории систем; на уровнях особенного и единичного модель педагога исследуется в контексте его личностных, деятельностных и гражданских аспектов.

Ключевые слова: модель личности педагога, методологические уровни, общая теория систем, личностный, деятельностный и гражданский аспекты педагога.

The model of the pedagogue personality is viewed according to the methodological basis on three methodological levels – common, peculiar, individual. The common level the model of the pedagogue personality is realized in the context of common system theory; on the levels of peculiar and individual the model of the pedagogue is studied in the context of his personality, activities and citizenship aspects.

Keywords: the model of the pedagogue personality; methodological levels, common system theory; personality, activities and citizenship aspects of the pedagogue .

Входження людства в еру інформаційного стану докорінно змінює сучасні умови навчання і виховання в системі сучасної освіти, значно підвищуючи роль педагога, його особистості як інтегрального новоутворення, що постає метою розвитку і системнотвірним началом людини. Саме сьогодні стає найбільш зрозумілою загальновідома педагогічна сентенція К. Д. Ушинського: *тільки особистість може діяти на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна формувати характер*. Відтак, актуальним предметом дослідження педагогічної науки зараз постає педагог не тільки як фахівець, але й як особистість.

У зв'язку з цим важливим є реалізація міждисциплінарного підходу до проблеми особистості вчителя у роботах філософів (В.Г. Афанасьєва, В.С. Біблера, Є.В. Ільєнкова, В.А. Лекторського, О.А.Феофанової, Ю.О. Шрейдера), соціологів (А.І. Тимуш) та ін. Можна говорити про розробку теорії особистості у працях таких вітчизняних науковців, як І.М. Сеченов, К.Д. Ушинський, О.О. Потєбня, І.П. Павлов, М.М. Ланге, І.Ф. Сікорський, В.М. Бехтерев, О.Ф.Лазурський, Л.С.Виготський, О.Р.Лурія, С.Л.Рубінштейн, О.М. Леонтьєв, Б.Г. Ананьєв, П.Я. Гальперін, Г.С. Костюк, Б.Ф. Ломов, О.М. Ткаченко, В.А. Роменець, В.В. Рибалка та ін.

Відповідно, досить актуальним постає завдання побудови узагальненої і збагаченої концептуальної моделі особистості педагога, один із шляхів досягнення чого є аналіз процесу розвитку особистості педагога у період цивілізаційних та парадигмальних освітніх змін, які зумовлюють нові вимоги до особистості педагога. Цьому й присвячена наша стаття.

Модель особистості педагога відповідно до методологічного базису має досліджуватися спочатку на рівні *загального*, потім *особливого* і лише після цього – на рівні *одиничного*.

1. Рівень загального.

Відповідно до тріадного пояснювального принципу, можна говорити про три стратегії пізнання та освоєння світу людиною і суспільством – *гносеологія, аксіологія та праксеологія*. Іншою тріадною категорією, яка корелює з попередньою тріадою, постають форми трансформації цивілізаційних набувань культури та шляхи формування й розвитку людини – навчання, виховання та, загалом, освіта. Зазначена тріада корелює із тріадною системою цілей освіти, які спрямовуються на розвиток *гармонійної особистості, компетентного фахівця та громадянина-патріота*. Зазначені тріадні елементи взаємно корелюють та системним чином співвідносяться один з одним.

Ця кореляція реалізується в контексті *загальної теорії систем*, яку розробив Ю.А. Урманцев. Закон системних перебудов (який є системною універсалиєю і який виявляє сім можливих фундаментальних типів систем) свідчить, що будь-який об'єкт як системна сутність перебудовується (перетворюється) сім'ю способами: шляхом зміни трьох базових характеристик світу – *кількості, якості, відносин* між елементами або одним з можливих з'єднань цих ознак (ізомерій); якщо представлені ознаки позначити як *A (якість), B (відношення), C (кількість)*, тоді одержимо чотири додаткові з'єднання: *AB, AC, BC, ABC*. Отже, всього є сім способів формування систем (яким підкорюються всі системні утворення світу): *A, B, C, AB, AC, BC, ABC* [4]. У графічному вигляді ця процедура приймає такий вигляд, що реалізує *універсальну системну базу предметів і явищ Усесвіту*.

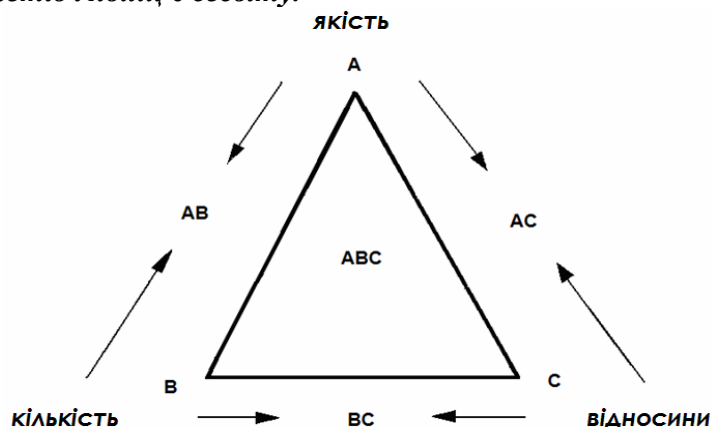

Рис. 1. Графічне вираження загальної теорії систем

За таким же принципів Є.І. Артемонова розробила модель наук, що відповідають за формування *світогляду особистості* [1]: вершини трикутника займають науки, що реалізують формування світогляду особистості: філософія, суспільні науки (культурологія, соціологія, політологія, економіка, історія) і природничі науки (фізика, хімія, біологія). Між філософією та суспільними науками – педагогіка; між філософією та природничими науками – медицина; між суспільними та природничими науками – математика. У центрі трикутника розташовується психологія як наука про психіку, внутрішній світ, душі людини, який бере нове знання, опановує науками.

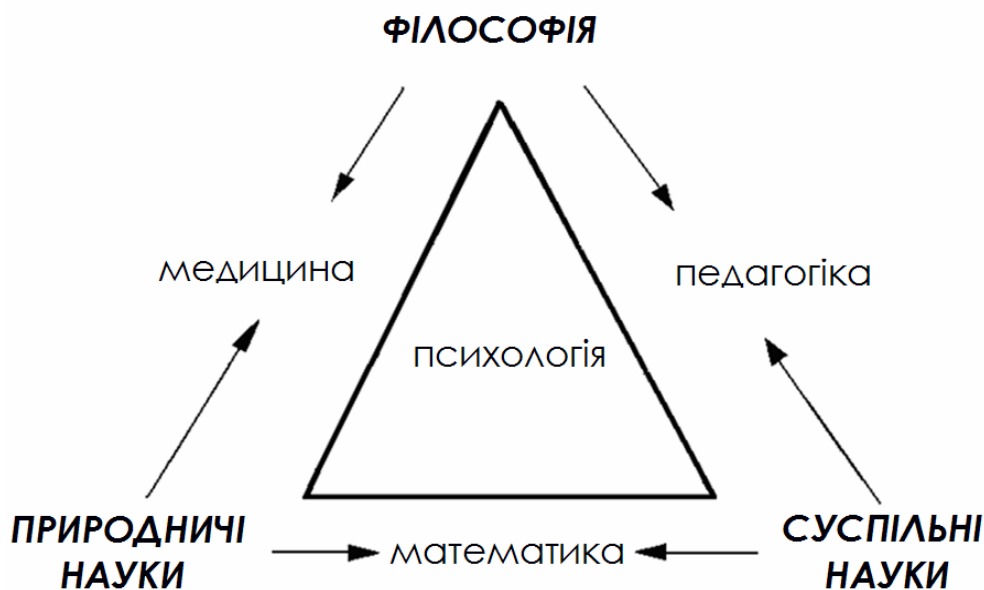

Рис. 2. Модель наук, що відповідають за формування світогляду особистості

Покажемо системну кореляцію деяких освітніх категорій відповідно до загальної теорії систем:

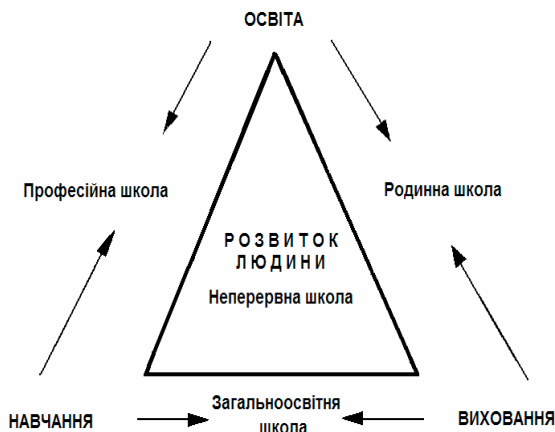

Рис. 3. Модель школи як суспільного інституту

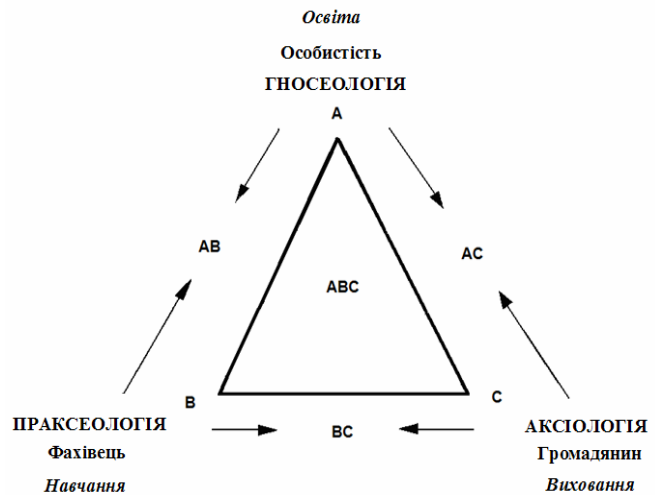

Рис. 4. Системна кореляція головних категорій педагогіки

Зазначена системна кореляція в цілому відповідає структурі компетенції І.О. Зимньої, яка проводить узагальнення систем компетенцій відповідно до трьох сфер, які впливають з теоретичного положення про те, що людина є суб'єктом спілкування, пізнання, праці (Б.Г. Ананьєв), що вона реалізується в системі відносин до суспільства, інших людей, до себе, до праці (В.М. Мясіщев); що компетентність фахівця виявляє вектор акмеологічного розвитку (Н.В. Кузьміна, А.О. Деркач):

1. Компетентності, що стосуються самої людини як особистості, як суб'єкта життєдіяльності. Ці компетентності корелюють із такою характеристикою загальної теорії систем, як **якість**.

2. Компетентності щодо взаємодії людини з іншими людьми. Ці компетентності корелюють із такою характеристикою загальної теорії систем, як **відносини**.

3. Компетентності щодо діяльності людини, що виявляються у всіх її типах і формах. Ці компетентності корелюють із такою характеристикою загальної теорії систем, як **кількість**.

Таким чином, тут наявна класифікація компетентностей за трьома ознаками, чи засадами: **суб'єкт-особистість, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, діяльність**. Ця класифікація І.О. Зимньої поєднує головні класифікаційні схеми Н.В.Кузьміної, А.К. Маркової, Г.Є.Белицької, В.А. Кальнія та С.Е. Шишова, А.В. Хуторського, Клауса Скали та ін.

Педагог як особистість реалізує шість обґрунтованих компонентів (начал) особистості:

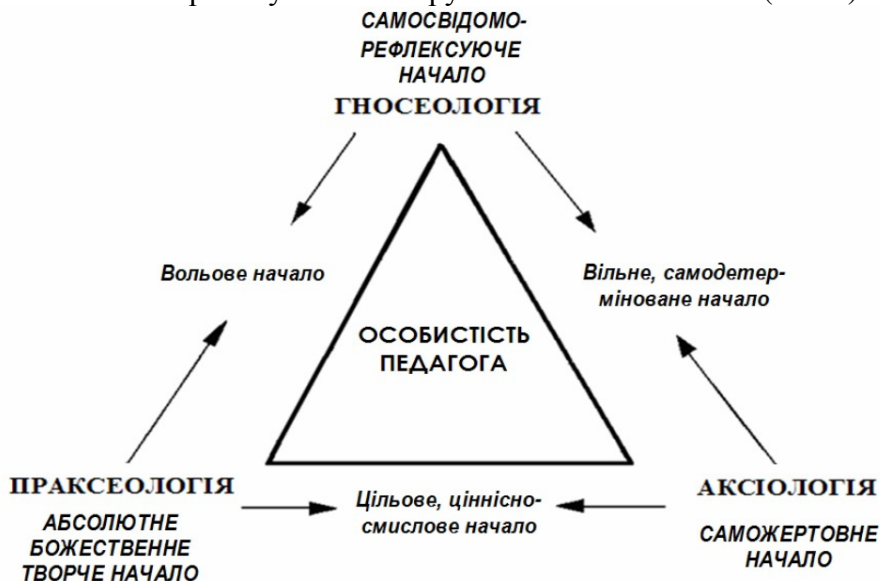

Рис. 5. Структура особистості педагога відповідно до загальної теорії систем

2. Рівень особливого.

На цьому рівні ми розглядаємо модель особистості педагога у контексті його **особистісних, професійних, громадянських та інтегральних** (самореалізованих) якостей. Для цього ми накладуємо на обґрунтований "трафарет" шести фундаментальних особистісних якостей відповідні характеристики педагога, виявлені нами завдяки проведеному аналізу праць науковців щодо значущих особистісно-професійних рис, якостей, педагога. Відтак, отримуємо чотири окремі моделі та п'яту – узагальнюючу. При цьому, як бачимо, ми рухаємося дедуктивним шляхом – від загального до одиничного.

Протилежний індуктивний рух від одиничного до загального, який потребує проведення контент- та факторного аналізу, ми вважаємо недоцільним через практично неосяжну кількість дескриптивних показників не тільки особистісних, але й інших якостей педагога.

У зв'язку з цим можна говорити про педагогічну модель особистості громадянина й патріота України XXI століття [3].

Таблиця 1.

Педагогічна модель особистості громадянина й патріота України

ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ	РЕАЛІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ
<i>Місія життя</i>	Усвідомлення позитивних цілей, цінностей, мотивів, принципів життя
<i>Творче мислення, творчі риси характеру</i>	Самодостатність, порядність, цілеспрямованість, відповідальність, критичний розум, самостійність, наполегливість, оригінальність, готовність до виправданого ризику, працелюбність, життєтворчість
<i>Творчі якості інтелекту</i>	Пізнання себе, потреба у самовдосконаленні, внутрішня культура, творча уява, фантазія, здатність до перетворення
<i>Діяльнісний підхід до життя</i>	Мати своє "життєве кредо", вміти поважати та цінувати свою працю та працю інших людей; розуміння свободи вибору
<i>Праця – це зміст життя</i>	Усвідомлення необхідності праці як основної форми життєдіяльності
<i>Людина – це частина Природи й Космосу</i>	Усвідомлення як законів Природи, Землі, Космосу, так і усвідомлення себе їх частиною
<i>Формування "Я-концепції"</i>	Позитивний стиль життєдіяльності, самосвідомість, адекватна самооцінка
<i>Самореалізація</i>	Найповніша реалізація людиною себе в житті – це і є щастя особистісне та суспільне
<i>Самостійність, самодетермінованість, саморегулятивність, активна життєва позиція.</i>	Свідоме регулювання поведінки та емоційних станів завдяки саморегулятивним якостям, внутрішній мотивації.

На основі наведеної таблиці складемо таблицю відповідностей зазначених громадянських якостей шести фундаментальним якостям особистості педагога.

Таблиця 2

Таблиця відповідності громадянських якостей педагога фундаментальним якостям його особистості

КОМПОНЕНТИ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА	ГРОМАДЯНСЬКО-ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ
<i>Самосвідомо-рефлексивний</i>	Формування "Я-концепції"
<i>Цільовий, ціннісно-смысловий</i>	Місія життя як громадянина й патріота.
<i>Вольовий</i>	Діяльнісний підхід до життя. Праця – це зміст життя.
<i>Вільний, самодетермінований</i>	Самостійність, самодетермінованість, саморегулятивність, активна життєва позиція.
<i>Абсолютно-божественний творчий</i>	Творче мислення, творчі риси характеру. Творчі якості інтелекту. Самореалізація.
<i>Саможертовний, любов</i>	Людина – це частина Природи й Космосу

Особливо наголосимо на такій якості, як місія життя педагога як громадянина й патріота. Патріот – це вищий вияв громадянства, оскільки патріотизм реалізує певну **надціннісну ідею**, певний суспільно-громадянський ідеал, що втілюється у пасіонарності (відданості певній цінності, спрямованості у майбутнє). Пасіонарність, за Л.М. Гумільовим [2], – здатність людини чи певної спільноти підпорядковувати власне життя процесу досягнення ідеальних цілей, часто

при цьому нехтуючи задоволенням власних матеріальних потреб. Люди з високим рівнем пасіонарності мають тенденцію згуртовуватися навколо певної надціннісної соціально-політичної ідеї, що має для них самостійне значення, а не слугує засобом задоволення матеріальних потреб [7].

На нашу думку, **духовно-патріотичний аспект особистості постає провідним чинником розвитку особистості педагога в силу його особливої суспільної місії.**

Розглянемо модель особистості педагога у контексті його професійно-педагогічних та особистісних якостей.

Таблиця 3

Таблиця відповідності професійно-педагогічних якостей педагога фундаментальним компонентам його особистості

КОМПОНЕНТИ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА	ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГА
Самосвідомо-рефлексивний	Доступність методів педагога для учнів, тобто "методичність" знань як здібність ці знання ефективно викладати і сприймати; розуміння натури дитини, бачення в ній задатків майбутніх здібностей як придатність для певного виду майбутньої діяльності; усвідомлення цілісності людини і біосфери; здатність мислити і будувати навчально-виховний процес в системі діалогу; здатність розуміти іншого, знаходити компроміси, вміти вести дискусію; здатність формувати естетичні критерії оцінки явищ. оцінка педагогом самого себе, своїх педагогічних можливостей, професійних якостей і ролі у творчому перетворенні себе і навколишніх обставин; адекватна самооцінка свідчить про ступінь власної гідності, характер спрямованості вчинків учителя; передбачливість, принциповість, самостійність, самокритичність
Цільовий, ціннісно-смісловий	Вміння захопити знаннями, відповідальність, спрямованість на самовдосконалення, переконання у своєму призначенні,
Вольовий	Уважність, витримка і самовладання, дисциплінованість, критичність, емоційна стійкість, наполегливість, незалежність, організованість, почуття власної гідності
Вільний, самодетермінований	Ініціативність, гнучкість поведінки, прагнення до професійного самовдосконалення
Абсолютно-божественний творчий	Професійні знання, здібності, педагогічна техніка, багатомірна людина, що характеризується проблемно-орієнтованим професіоналізмом, майстерність, захопленість, ініціативність; Прагнення вчителя до ідеалу зумовлюється необхідністю гармонійного самовдосконалення, що забезпечує педагогу у професійну, інтелектуальну та моральну довершеність
Саможертовний, любов	Справедливість, сміливість, колективізм, патріотизм, сміливість, любов до дітей, гуманність, доброта, сумлінність, доброзичливість, турбота про учнів, щирість, скромність, товариськість, порядність, правдивість,

Таблиця 4.

Таблиця відповідності особистісних якостей фундаментальним компонентам особистості педагога

КОМПОНЕНТИ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА	ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГА
Самосвідомо-рефлексивний	Всебічна універсально-цілісна гармонійна особистість; виокремлення педагогом себе з об'єктивного світу, усвідомлення й оцінка свого відношення до світу, себе як особистості, своїх учинків, дій, думок і почуттів, бажань, інтересів; самотрансценденція, тобто здатність не тільки бачити свій результат діяльності, а й розуміти і враховувати його роль і значення для інших суб'єктів, що є одночасно початком "проростання" цієї ж властивості в учнів як громадян глобального співтовариства.
Цільовий, ціннісно-смісловий	Спрямованість на педагогічну професію; естетичність як необхідне постійне вміння учителя включати у процес педагогічної дії позитивні почуття прекрасного й піднесеного; усвідомлення людини найвищою цінністю життя; усвідомлення особистості в єдності з навколишнім світом, природою; визнання самоцінності кожного періоду життя людини
Вольовий	Терпіння, витримка, критика та самокритика; емоційність, активність
Вільний, самодетермінований	Визнання вищою метою освіти саморозвиток особистості, прагнення до особистісного самовдосконалення,
Абсолютно-божественний творчий	Гуманізм, доброта, оптимізм, людяність, повага учня, вміння цінувати його достоїнства; організація свого життя як простору безперервного загальнокультурного і професійного самовдосконалення; здатність будувати навчальний процес як спільну творчу діяльність
Саможертовний, любов	Добросовісність, працелюбство, принциповість, чесність, вимогливість до себе; любов до дітей

Важливою постає й спроба зіставити фундаментальні компоненти особистості педагога з деякими диференціальними побудовами.

Інтегральна модель ідеальної особистості педагога виражає відповідність фундаментальних компонентів особистості педагога характеристикам само актуалізованої особистості, відповідно до А.Маслоу:

Таблиця 5

Таблиця відповідності характеристик самоактуалізованої особистості фундаментальним компонентам особистості педагога

КОМПОНЕНТИ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА	ВІДПОВІДНІСТЬ КОМПОНЕНТІВ ХАРАКТЕРИСТИКАМ САМОАКТУАЛІЗОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ (за А. МАСЛОУ)
Самосвідомо- рефлексивний	Ефективне й адекватне сприйняття реальності (сприйняття себе й інших такими, які вони є насправді); прийняття себе, інших, природи; філософське почуття гумору; готовність вчитися в інших;
Цільовий, ціннісно- смиловий	Фокусованість на проблемі; ділова спрямованість; орієнтація на життєву мету, розрізнення мети і засобів;
Вольовий	Відсутність штучних, захисних форм поведінки; опір культурі, критичне ставлення до неї
Вільний, самодетермінований	Потреба в усамітненні; автономія, незалежність від культури та оточення; стійкість до фрустрацій; відсутність схильності як до конформності, так і до бездумного бунтарства;
Абсолютно- божественний творчий	Вершинні або містичні переживання; спонтанність проявів, безпосередність, простота і природність; свіжість, пластичність сприйняття; творчість, креативність;
Саможертовний, любов	Суспільний інтерес; глибокі міжособистісні стосунки; демократичний характер відносин з оточенням; відчуття спільності з іншими людьми; стійкі внутрішні моральні норми, гостре відчуття добра і зла; відсутність ворожості, заздрості;

3. Рівень одиничного.

На цьому рівні ми розглядаємо особистість конкретного педагога-майстра – як педагога-класика, так і нашого сучасника – педагога-майстра, звичайно, дещо ідеалізуючи його особистісні риси.

Одним із видатних педагогів-класиків, які здійснили значний вплив на розвиток вітчизняної педагогічної думки кінця ХХ століття можна вважати **В.О.Сухомлинського**, який висував дуже високі вимоги до особистості педагога як керівника і організатора навчально-виховного процесу: "Ми повинні бути для підлітків **прикладом багатства духовного життя**; лише за цієї умови ми маємо моральне право виховувати" [5, с. 22]. Високі особистісні якості вихователя, **його знання і життєвий досвід** повинні стати для дітей незаперечним авторитетом, підкреслюючи, що без постійного духовного спілкування вчителя і дитини, без **взаємного проникнення в світ думок, почуттів, переживань один одного** немислима емоційна культура як плоть і кров культури педагогічної.

Багаторічний досвід переконав В.О.Сухомлинського в тому, що вплив однієї людини на іншу за умов розкриття **найкращих людських рис** – найсприятливіша обстановка для виховання особистості. **Почуття власної гідності, честі, гордості** пробуджується за умови, коли можна **вкласти частку своїх духовних сил в іншу особистість, прагне зробити її краще**. Відтак, вихователь сам повинен бути **високоморальною особистістю**, щоб досягти успіхів у вихованні дітей. Виховання, згідно В.О.Сухомлинському, являє собою єдність духовного життя вихователя і вихованців. Він радив молодим директорам шкіл перш за все домагатися **дружньої творчої атмосфери в педагогічному колективі**. Отже, **гуманістична спрямованість** педагогіки В.О.Сухомлинського об'єднувала учнів і вчителів.

Висока **сензитивність, емпатійність, душевність, рефлексивність** – важливі якості людини, які В.О.Сухомлинський прагнув розвивати в своїх учнях, навчаючи їх відчувати душевний стан товариша, розпізнавати чуже горе, переживати його, як своє особисте.

В.О. Сухомлинський глибоко вірив, що **кожна людина може досягти високої майстерності** в тій чи іншій галузі праці і прагнув пробудити у своїх вихованцях творчий початок, оскільки, на його думку, немає дітей обдарованих і необдарованих, талановитих і

звичайних, тобто, сказали б ми сьогодні, кожна людина створена за образом і подобою Божею.

Відтак, учительська професія, як вважав педагог-майстер, це людинознавство, постійне, що проникнення в складний духовний світ людини, виховання дитини в душі **любові до людей, поваги до людини**.

Ми навели лише деякі ключові особистісні якості В.О.Сухомлинського, які корелюють із фундаментальними компонентами особистості педагога.

Таблиця 6

Таблиця відповідності особистісних якостей В.О.Сухомлинського фундаментальним компонентам особистості педагога

КОМПОНЕНТИ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА	ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Самосвідомо-рефлексивний	Взаємне проникнення в світ думок, почуттів, переживань один одного, сензитивність, емпатійність, душевність, рефлексивність.
Цільовий, ціннісно-смысловий	Виховання особистості, прагнення зробити її краще.
Вольовий	Почуття власної гідності, честі, гордості
Вільний, самодедтермінований	Кожна людина може досягти високої майстерності
Абсолютно-божественний творчий	Володіння глибокими знаннями і життєвим досвідом, найкращими людськими рисами, створення дружньої творчої атмосфери в педагогічному колективі
Саможертвний, любов	Саможертвність через вкладення своїх духовних сил в іншу особистість, вірець багатства духовного життя, любові, поваги до людей, гуманістична спрямованість діяльності.

Зміст сучасних дисертаційних досліджень особистості вчителя та аналіз його особистості із залученням професійно важливих якостей дозволяють проаналізувати різні підходи до розуміння моделі педагога та його психолого-педагогічного портрету як *особистості, професіонала та громадянина*.

При цьому, цей портрет реалізується **у трьох площинах**:

1) Як **реальний портрет** сучасного педагога, що відповідає сучасному суспільному замовленню, яке відображає соціально-економічний стан сучасної цивілізації, що знаходиться на перехідному етапі своєї еволюції.

2) Як **еталонний портрет** сучасного педагога, який відповідає суспільному замовленню майбутньої цивілізації ХХІ століття.

3) Як **ідеальний портрет** педагога, який відповідає деякому ідеальному суспільству, що постає метою розвитку людської цивілізації.

Якщо перший та другий портрети виявляються за допомогою теоретичного аналізу психолого-педагогічних, соціологічних, філософських джерел та сучасної соціокультурної ситуації, то третій портрет ми обґрунтовуємо на основі головних аспектів нашої концепції особистості педагога як трансцендентальної сутності.

Розвиток особистості педагога спрямовується на досягнення **певної мети**. Тому серед педагогічних пріоритетів, які виділяють науковці, проблема цілеутворення постає найважливішим мотиваційним механізмом реалізації процесу розвитку педагогічних явищ. Дійсно, мета є необхідною умовою цього процесу, без якого останній неможливо здійснити. Н.В. Кузьміна зазначає: слід завжди пам'ятати, що у реальному педагогічному процесі мета – визначальний чинник. Вона допомагає добирати зміст навчання, його методи і форми. Мета стає тим стрижнем, навколо якого педагог поєднує всі педагогічні засоби в систему, визначаючи місце кожного з них. Глибоке розуміння викладачем мети навчання і виховання, як правило, веде його до пошуків ефективних засобів їх досягнення, зумовлює його творче ставлення до педагогічної праці. Байдужість до цілей педагогічного процесу робить викладацьку працю неусвідомленою, стихійною, веде до невиправданих витрат часу і сил, що, у свою чергу, негайно позначається на ставленні школярів до навчального предмету [4]. Тим більше, як довели науковці (І.Д. Бех, В. Франкл, Е. Фромм та ін.), сенс життя впливає з його мети, з його цільового аспекту. П.К. Анохін розглядав людину як функціональну систему, системотвірним чинником якої є шуканий кінцевий результат, що забезпечує продуктивний саморозвиток людини у новому середовищі.

Ціль визначається як ідеальне, розумове передбачення результату діяльності. До структури будь-якої діяльності входять три складові: *цілепокладання, цілездійснення й ціледосягнення*.

У зв'язку з цим можна говорити про два каузальних чинника людського життя – *причинну детермінацію*, яка фіксує залежність людської діяльності і поведінки від минулого, та *цільову (телеологічну) детермінацію*, що виявляє їх зв'язок із майбутнім. При цьому ці чинники постають у діалектичній єдності, оскільки минуле визначає теперішнє і майбутнє, а з іншого боку, майбутнє може впливати на теперішнє. Як засвідчує сучасна наука, *причинний і телеологічний шлях пояснення реальності є еквівалентними*.

Отже, *портрет ідеального вчителя*, якій відповідаю нашої *моделі особистості педагога*, яка складається з наведених вище компонентів, має орієнтуватися на ідеальну мету (деяке майбутнє довершене суспільство), що щільно пов'язана з минулим станом суспільства, про що свідчать як принцип єдності причинного і телеологічного пояснення реальності, так і універсальна парадигма розвитку, яка констатує, що третій етап розвитку предметів та явищ повторює перший, але на більш вищому рівні розвитку:

Таблиця 7

Діалектичний розвиток деяких соціально-особистісних феноменів

ФЕНОМЕН, ЩО РОЗВИВАЄТЬСЯ	ДІАЛЕКТИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ		
	Теза	Антитеза	Синтез
ЕТАПИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА	Натуральне господарство, "злиднений комунізм", високий рівень соціальної симетрії.	Просте товарне виробництво плюс капіталістичне виробництво, низький рівень соціальної симетрії.	Відновлення стану "злидненого комунізму" на вищому витку розвитку, високий рівень соціальної симетрії
СОЦІОГЕНЕЗА	Цілісний симетричний стан суспільства , що оперує міфологічним мисленням; рівномірний розподіл соціального багатства і влади, єдність дозвілля та праці, виробництва і споживання, матриархальна гендерна матриця суспільного ладу.	Стан соціально-економічної стратифікації , поляризація багатства і влади, дозвілля та праці, виробництва і споживання, зниження рівня соціальної синергії, переважно патріархальна гендерна матриця.	Відновлення стану соціальної симетрії , підвищення соціальної синергії, рівномірний розподіл влади і багатства на новому виткові розвитку, синтез матриархального і патріархального гендерних принципів організації соціуму.
РОЗВИТОК ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ	Гра (діяльність, що не спрямована на досягнення прагматичних цілей і існуюча заради самої себе як суб'єкт-суб'єктний феномен, подібно "мистецтву заради мистецтва")	Праця (цілеспрямована діяльність, спрямована на досягнення певних прагматичних цілей, яка виявляє суб'єкт-об'єктний інструментальний характер)	Творчість як суб'єкт-суб'єктний феномен – діяльність, що повторює гру, але на більш високому рівні розвитку, оскільки вона має характеристики як гри – спонтанної, самодетермінованої активності, так і праці – активності, яка виявляє певний практичний результат).
РОЗВИТОК МОРАЛІ	Міфологічна мораль древніх (яка випливає зі стану певної неподільності людини і природи), домінування доморального рівня, на якому моральність вчинків визначається зовнішніми подіями.	Асиметрична мораль класових товариств, (що забезпечує соціально-класову диференціацію), розвиток конформної, конвенційної моралі, відповідно до якої підтримка гарних соціальних стосунків і сприятливого образу "я-для-інших" є самоціллю.	Ноосферна (загальнопланетарна, соборна, космічна) мораль , розвиток автономних моральних принципів.
РОЗВИТОК ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ДО СВІТУ (РОЗВИТОК АКСІОЛОГІЇ)	Центральна інтегральна якість, в межах якої Добро і Краса, Благо і Буття, Належне та Дійсне були тотожними.	Поява аксіології як науки і теорії цінностей, в якій зазначена інтегральна якість розпадається на дві полярні якості – реальність і цінність, що виявляє проблему їх невідповідності у вигляді дихотомії дійсного і розумного.	Виявляється можливість відновлення єдності реальності і цінності в площині деяких новітніх поглядів і концепцій (антропний космологічний принцип, універсальний семантичний простір Всесвіту та ін.)

Відтак, розвиток особистості педагога має відповідати діалектичній закономірності розвитку світу в цілому, а також його елементів зокрема:

Теза: у примітивних спільнотах превалювало виховання, а навчання реалізовувалося у формах технологій соціальної ініціації.

Антитеза: у сучасних спільнотах на перший план виходить навчання як комплекс спеціалізованих технологій, що реалізуються в навчальних закладах.

Синтез: у суспільстві недалекого майбутнього виховання (а точніше – синтез виховання і навчання) знову превалює, в той час як навчання в силу розвитку резонансно-сугестивний освітніх технологій поступово нівелюється. Відповідно, **розвиток особистісного складу людини** набуває такого вигляду:

Розвиток особистісного начала проходить **від людини** як цілісної соборної людської істоти примітивних спільнот (де внутрішнє і зовнішнє, людина та світ є в силу феномена психізації дійсності постають органічним цілим) до **індивіду**, представнику соціумів нового часу, а від нього до **особистості** – цілісної людської істоти, що одночасно інтегрованої в своє соціо-космопланетарне оточення і вільної від нього, що констаціює людину як представника *Homo sapiens* і індивіда як володаря унікальної індивідуальності.

При цьому, як засвідчив проведений попередній аналіз, за сучасних умов ідеалом учителя є образ всебічно розвиненої особистості, професіонала, здатного як суспільних і професійних перетворень, бути професіоналом, так і до багатоваріативності педагогічної дії, прогнозування можливих результатів своєї діяльності, аналізу та самоконтролю, що може осмислювати нові соціально-економічні умови виховання, вірно оцінювати нові тенденції з позицій педагогічної діяльності; при цьому духовність вчителя має розглядатися як його важлива професійна якість.

Відтак, саме **особистість учителя постає його ключовою характеристикою**, оскільки головним завданням вчителя, як засвідчує проведений аналіз, є формування учня як особистості (що постає метою розвитку людини) через особистість вчителя: подібно до того, як алмаз можна обробляти тільки алмазом, так і вільну істоту – особистість учня – можна формувати тільки завдяки вільній же істоті – особистості вчителя.

Література:

1. Артамонова Е.И. Роль фундаментальной науки в модернизации высшего образования // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2013. – Вип. 78. – С. 85-90.
2. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. – Л.: Наука, 1989. – 496 с.
3. Завалевський Ю. Проблеми соціально-громадянського виховання особистості / Ю. Завалевський // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 4. – С. 55-64.
4. Кузьмина Н.В. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста / Н.В. Кузьмина, С.Д. Пожарский, Л.Е. Паутова. – СПб. – Коломна – Рязань, 2008. – 376 с.
5. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – М.: Педагогика, 1983. – 318 с.
6. Урманцев Ю.А. Начала общей теории систем / Ю. А. Урманцев // Системный анализ и научное знание. – М.: Наука, 1978. – С. 5–33.
7. Яременко О. Політичні уподобання українців як чинник впливу на політичні процеси / О.Яременко, М. Міщенко // Політична думка. – 2000. – № 1. – С. 3–18.

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ 79

Наукове видання

Нові технології навчання

Випуск 79

Редакційна колегія: О.А. Удод (головний редактор) та ін.

Комп'ютерна верстка і набір: О.В. Вознюк, Н.З. Сіранчук
Фото на обкладинці журналу Володимира Очеретяного

Підписано до друку р.
Умов. друк. арк. 21,2
Наклад 300 прим. Зам. №

Друк ФОП «Корзун Д.Ю.»

**Інститут інноваційних технологій і змісту
освіти Міністерства освіти і науки України**
03035, Київ, вул. Урицького, 36